

O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOT O‘RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH SHU BILAN BIRGA YASHIL ENERGETIKA

Zokirova Parvina Hakimjon qizi

Andijon shahar

51-umumta’lim maktabi

Rus tili va ingliz tili o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotni O‘zbekistondagi o‘rni va uni rivojlantirish O‘zbekistonda yashil energetika va yashil ekologiyani rivojlantirish uchun qanday bosqichlar zarur ekanligi va nimalar qilish zarurligi haqida malumotlar yozilgan.*

Kalit so‘z: *Yashil iqtisodiyot, yashil ekologiya va yashil energetika.*

Mavzuimizni kengroq yoritib olish uchun eng avvalo iqtisodiyot haqida ma’lumot berib o‘tadigan bo‘lsak. Iqtisod bu tejash, to‘g‘ri taqsimlash, va tog‘ri yo‘naltirish degan ma’nolarda ham tushunsa bo‘ladi. Ana endi yashil iqtisodiyot haqida so‘z ochadigan bo‘lsak, bunda eng avvalo ekologiyani muhofaza qilish, tabiatda atrof muhitni yashillashtirish, atrof muhitga insonlar va texnikalardan yetkazilayotgan zararlarni muhofaza qilish, xususan turli korxonalardan avtomobillardan turli xil texnikalardan tabiat uchun kelayotgan zararlarni muhofaza qilish, resurslardan va shu bilan birga qayta tiklanuvchi resurslardan oqilona foydalanish, tabiatdagi ekologiyani muhofaza qilish. Bularning barchasi yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadlari hisoblanadi.

KIRISH

Bugungi kunda ekologik muammolar va iqlim o‘zgarishi butun dunyo hamjamiyatini tashvishga solayotgan dolzarb masalalardan biridir. Shunday sharoitda "yashil iqtisodiyot" kontseptsiyasi asosiy e’tiborni tabiatni muhofaza qilish, barqaror rivojlanish va energiya samaradorligini oshirishga qaratmoqda. O‘zbekiston ham ushbu yo‘nalishda keng islohotlarni amalga oshirib, iqtisodiy o‘sish va ekologik barqarorlikni uyg‘unlashtirishga intilmoqda.

Yashil Iqtisodiyotning mohiyati va ahamiyati

Yashil iqtisodiyot – bu atrof-muhitga zarar yetkazmasdan, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, energiya tejovchi texnologiyalarni keng joriy etish va uglerod chiqindilarini kamaytirishga asoslangan iqtisodiy tizimdir. Ushbu model quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

1. Resurslardan samarali foydalanish – tabiiy boyliklarning tejab-tergab ishlatilishi va ularni qayta tiklash
2. Ekologik toza texnologiyalarni joriy etish – sanoat va ishlab chiqarishda chiqindilarni kamaytirish.
3. Uglerod neytralligiga erishish – zararli gazlar chiqindilarini kamaytirish orqali iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish.

4. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini kengaytirish – quyosh, shamol va gidroenergetika kabi muqobil energiyalardan foydalanish.

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotning joriy holati

O‘zbekiston 2019-yilda qabul qilingan "Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi" asosida bu borada faol harakat qilmoqda. Davlat tomonidan quyidagi yo‘nalishlarda islohotlar amalga oshirilmoqda. Ekologik muammolarni hal qilish – chiqindilarni qayta ishlash va suv resurslarini tejash. Qayta tiklanuvchi energetikani rivojlantirish – quyosh va shamol energiyasidan foydalanishni kengaytirish. Transport tizimini modernizatsiya qilish – elektr transport vositalari va ekologik toza yoqilg‘ilarga o‘tish. Qishloq xo‘jaligida barqaror usullarni joriy etish – agroekologiya tamoyillariga amal qilish.

Yashil Energetika: O‘zbekistonda muqobil energiya manbalari

Yashil iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy qismi – yashil energetika bo‘lib, u ekologik toza va barqaror energiya manbalarini rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. O‘zbekistonda quyidagi muqobil energiya manbalaridan foydalanish ustuvorlik kasb etmoqda:

1. Quyosh Energetikasi

O‘zbekiston geografik joylashuvi jihatidan quyosh energiyasidan foydalanish uchun qulay mamlakatlardan biri hisoblanadi. Quyosh nuri yiliga 300 kunga yaqin davom etadi va bu mamlakatda quyosh panellaridan keng foydalanish imkonini beradi. Nurota, Navoi va Qarshi Quyosh Elektr Stansiyalari buning yorqin misolidir.

2. Shamol Energetikasi

Shamol energetikasi ham O‘zbekistonda rivojlanib bormoqda. Xususan, Buxoro, Navoiy va Qoraqalpog‘iston hududlarida shamol elektr stansiyalarini qurish loyihalari amalga oshirilmoqda.

3. Gidroenergetika

O‘zbekistonda mavjud daryolar va suv havzalari gidroenergetika rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi. To‘palang GES, Farg‘ona vodiysidagi gidroelektr stansiyalar mamlakatdagi gidroenergetik quvvatlarni oshirishga xizmat qilmoqda.

4. Biogaz va Biomassa Energetikasi

Qishloq xo‘jaligida hosil bo‘ladigan chiqindilardan biogaz va biomassa ishlab chiqarish bo‘yicha ham loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu ayniqsa chorvachilik va dehqonchilik rivojlangan hududlarda muhim ahamiyatga ega.

Yashil Iqtisodiyotni Rivojlantirish Yo‘lidagi To‘siqlar

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish borasida muayyan muammolar ham mavjud: 1. Moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi – yashil texnologiyalarni keng joriy etish uchun katta mablag‘ talab etiladi. 2. Texnologik infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmagani – ekologik toza texnologiyalarni import qilish va ishlab chiqarish hali ham yetarlicha rivojlanmagan. 3. Aholining ekologik xabardorligi pastligi – yashil iqtisodiyotning afzalliklari bo‘yicha keng targ‘ibot ishlari olib borish zarur. 4. Qonunchilik va me‘yoriy-huquqiy bazaning takomillashtirilishi lozim – yashil iqtisodiyot sohasidagi huquqiy reglamentlar yanada takomillashtirilishi kerak.

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotning o‘rni haqida gap borar ekan. Bugungi kunga kelib nafaqat O‘zbekistonda balki butun dunyo bo‘yicha yashil iqtisodiyotning o‘rni juda katta ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda. Shu jumladan hususan ekalogiyaning buzilishining oldini olish va iqlim o‘zgarishi oqibatlarini yumshatish bo‘yicha loyihalarni amalga oshirishda xususiy sektorni jalb qilishning o‘rni va afzalliklari hamda yurtimizning yashil iqtisodiyotga o‘tishi va xususiy sektorni iqlimni yaxshilashga yo‘naltirilgan loyihalarini amalga oshirish hamda ustuvor sohalarni dekarbonizatsiya qilish. Hususan O‘zbekiston hududida sanoat, ishlab chiqarish, koxonalar va texnikalarning modenizatsiyalashda yashil iqtisodiyotning o‘rni juda katta hioblanadi. Yashil iqtisodiyotning rivojlantirishga nazar soladigan bo‘lsak albatta ekalogiyagaham to‘xtalib o‘tmasak bo‘lmaydi. Bilamizki yurtimiz boshidan o‘tgan 2020-yildagi karona virus yani covid 19 pademya paytida insonlar uchun ekalogiya qanchalik muhum ahamiyatga ega ekanligini tushunib yetdik. Bugungi kunda mustaqil o‘zbekiston yirik sanoat va agrar mintaq bo‘lib, kelajakda dunyoga yuz tutgan mashina sozlik, energetika, kimyo, oziq – ovqat sanoati, transport majmuini yanada rivojlantirish ko‘zda tutulgan. Bunday ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishi Respublikada ijtimoiy – ekotizmlarning holatiga muayan darajada salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Respublikada keskin bo‘lib turgan ekologik va tabiatni muhofaza qilishga oid muammolar quyidagilar:

1. Yirik hududiy – sanoat majmualari joylashgan rayonlarda ya‘ni Angren-Olmaliq Chirchiqlarda, Farg‘ona-Marg‘ilonda, Navoiy va boshqa rayonlardagi tabiatni muhofaza qilish muammolari. Bu rayonlarda ijtimoiy-ekotizm holati yaxshi emas. Chunki sanoat markazlarida chiqayotgan turli-xil va chiqindilar atrof-muhitni gazlar ekologik holatini buzulishiga olib kelmoqda.

2. Agrosanoat majmuidagi ekologik muammolar.

3. Tabiatdagi suvlarning sanoat chiqindilari pestisedlar va mineral o‘g‘itlar bilan ifloslanishi ham muammolardan biridir.

4. O‘simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish va qayta tiklash muammolari, qo‘riqxonalar va milliy bog‘lar tarmog‘ini kengaytirish.

O‘zbekistonda ekologik vaziyatni yaxshilash yo‘llari

O‘zbekiston Respublikasi tabiatni muhofaza qilish va undan oqilona foydalanish borasidagi asosiy strategik maqsadlar quyidagilar hisoblanadi: Aholining sihat-salomatligi uchun qulay sharoit yaratish, beosferaviy muvozanatni saqlash; O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish samaradorligi va barqarorligini ko‘zlagan holda tabiiy resurslardan foydalanish qayta tiklanadigan tabiiy resurslar ishlab chiqarish va iste‘mol jarayonlarining muvoznatini saqlash tiklanmaydigan resurslarni ishlab chiqarish, chiqindilardan oqilona foydalanish; regional va lokal darajalarda tabiatni qayta tiklanish hususiyatini tiklash; tabiatning daslabki turlari va ularning genofondini xilma – xiligini saqlash. Vujudga kelgan Orol dengizi muammosi bilan bog‘liq halokatli ekologik – iqtisodiy va ijtimoiy ahvolni yaxshilash, Orol dengizini saqlab qolish maqsadida aholini sifatli ichimlik suvi bilan ta‘minlash. Orol bo‘yi aholisini normal sanitar sharoitlar va ozuqa bilan ta‘minlash uchun Markaziy osiyo davlatlari bilan birgalikda qisqa vaqt ichida yagona suv xo‘jaligi siyosatini

ishlab chiqish hamda har-bir Respublikaning Orol dengiziga quya oladigan suvi, ya'ni Orol bo'yidagi barcha tabiiy ko'llarni saqlab qolish kabi ishlar rejalashtirilgan.

Atmosfera havosini muhofaza qilishning asosiy yo'nalishi shahar va aholi yashaydigan punktlarda atmosfera havosining sifatini yaxshilash, keyinchalik sanitar-gigienik qoidalarga rioya qilish buning uchun Respublikamizning barcha hududlarida chiqindilarni kamaytirish, kam chiqindili texnologiyalarni yaratish, chang to'plovchi va tozalovchi yangi qurilmalarni yaratish va ularning ishlab chiqarish samaradorligini oshirish eskirgan qurilmalarni yaxshilash bilan almashtirish va boshqalar. Orol dengizining qurishi iqlim o'zgarishiga ham sababchi bo'ldi. Qurg'oqchilik tufayli iqlimning keskin kontinentalligi ortib ketdi. Dengiz va quruqlik o'rtasidagi haroratning o'zgarishi, shamol tezligining ortishi, suvning to'lqinlanish hodisasini kuchaytirishiga olib keldi. Sut emizuvchi hayvonlar va qushlar kamayib ketdi. Qurigan maydonlar xavfli kasalliklarni tarqatuvchi kemiruvchi bilan to'lib bormoqda. Orol bo'yining sanitar-epidemiologik ahvoli nihoyatda og'irlashmoqda. Agar zudlik bilan tabiatda vujudga kelayotgan muammolar hal qilinmasa insoniyat va butun mavjudodning hayoti xavf ostida qoladi. Biz tabiatga qarammiz, biz tabiatsiz yashay olmaymiz, shunday ekan biz barchamiz tabiatni asrab avaylashimiz, uning har-bir qarich yerini ko'z qorachig'iday asrashimiz, tabiat boyliklaridan oqilona foydalanishimiz, har-bir tomchi suvni tejab ishlatishimiz, tabiat haqida doimo g'amxo'rlik qilishimiz lozim.

Va shularniham aytib o'tish joyizki neft gaz orqaliham ekologiyaga katta zarar yetishiniham gapirib o'tmasak bo'lmaydi. barchaga ma'lumki joriy yil boshidagi qish faslidagi anomal sovuqlarda yurtimizda neft gaz va elector energiya yetishmovchiligining guvvohi bo'ldik deb ayta olishim mumkun. Bilamizki yurtimizda elektor energiya ishlab chiqarishda 86 foiz neft gaz yoqish orqali 4 foiz ko'mir yoqish orqali 9 foiz elekto ges yani suvda daryolarda kotta kotta suv oquvchi kanallar va ariqlardan ishlab chiqariladi. faqatgina 1 foiz elekor energiya quyosh panellaridan, ishlab chiqariladi Bundan ko'rinib turibdiki elector energuya ishlab chiqarishda neft gazi va ko'mir yoqish orqali ishlab chiqariladi. Albatta buning birinchi o'rinda ekologiya uchun katta zarar yetkazadi. Va undan tashqari neft gazini isrof bo'lishigaham sabab bo'ladi.

Agarda ushbu takidlab o'tilgan holatlarga o'zgartirish elektor energiya ishlab chiqarishda asosiy e'tiborni neft gaz yoki komir yoqib ishlab chiqarishga emas balki elektro geslardan quyosh panellaridan va shamol tegirmonlaridan elector energiya ishlab chiqarishni rivojlantirsak va neft gaz ko'mir yoqib energiya ishlab chiqarishni kamaytirsak nafaqat ekologiya va atrof muhitga yetayotgan zararni kamayishiga balki neft gazni tejalishigaham katta foyda keltirgan bo'lamiz. Shunda axoligaham har qanday anomal sovuqlarda axoliga neft gaz va elektor energiya yetkazib berish darajasi ko'payadi bu esa aholi farovonligi oshirishga katta xissa qo'shilgan bo'ladi.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha takliflar

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim: yashil texnologiyalar va innovatsiyalarni rag'batlantirish – ekologik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash. Qayta tiklanuvchi energiya manbalariga investitsiyalarni jalb qilish – xususiy sektor va xorijiy investorlar ishtirokini

kengaytirish. Ekologik ta’lim va targ‘ibotni kuchaytirish – aholini atrof-muhit muhofazasi bo‘yicha keng xabardor qilish. Energiya samaradorligini oshirish – zamonaviy texnologiyalar va energiya tejoychi qurilmalardan foydalanish.

XULOSA

Xulosa qilib shuni ayta olish mumkinki yurtimizda yashil iqtisodiyotga katta e’tibor qaratish zarur. Resurslardan va qayta tiklanuvchi resurslarda oqilona voydalanish Ekalogiyaga yetayotgan zararlar miqdorini kamaytirish va ekalogiyani muhofaza qilish zarur. Bular bilan birga yashil energetika va yashil texnologiyani rivojlantirishga katta etibor qaratish zarur. Buning uchun barchamiz birdek kurashish va burdamlikda xarakat qilish zarur xisoblanadi. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyot va yashil energetika bo‘yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu mamlakatning ekologik barqarorligini ta’minlash va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Kelajakda yashil iqtisodiyotga to‘liq o‘tish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligida samarali strategiyalar ishlab chiqilishi zarur. Faqat shundagina O‘zbekiston ekologik toza va barqaror iqtisodiyotga ega bo‘lgan mamlakatlar qatoridan joy olishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yashil iqtisodiyot darslik /A.B.Вахабов, Ш.Х.Хажигакиев –Тошкент.: “Universitet”, 2020. -262 б.
2. Yashil ekalogiya o‘quv qo‘llanma.